

OSMANLI DİVÂN EDEBİYATINDA BİR AŞK MÜHENDİSİ: FERHÂD

Şadi AYDIN¹

Özet

Klasik kültürümüzde destan ve savaş kahramanlarımız olduğu gibi, gönül kalelerini fethetmiş ve bizlere kalp vadisinde kılavuzluk yapmış olan aşk kahramanlarımız da vardır. Ferhad, Mecnun, Hüsrev, Cemşid, Hüma, Vamık, Ramin bunlardan meşhur olanlardır. Aşk meydanında, topu çevgenleriyle çalmışlar ve kimseye kaptırmamışlardır. Biz bu kahramanlar arasında bir aşk mühendisi olan Ferhad'ın, Osmanlı şiir varaklarına yansımış olan aşka bakış ve duyuş portresini klasik edebiyatımızın en bilinen şairlerinden; Şeyhî, Ahmed Paşa, Necatî Bey, Fuzulî, Bakî, Hayalî Bey, Nâbî, Nefî, Neşatî, Şeyhülislam Yahya, Nedim ve Şeyh Galib divânlarını incelemek suretiyle ortaya koymaya çalıştık. Bir suyolu mühendisi olan Ferhad'ın aşk sahasında da gerçek bir mühendis olduğunu gördük. Edebiyat tarihimiz boyunca divân şairlerimiz Ferhad'ın ağzından aşka dair sözler söylemiş ve nahif duygularını Ferhad vasıtasıyla dile getirmişlerdir. Seçilerek zikredilen beyitler bu duyguların birer şahididirler.

ANAHTAR KELİMELER: OSMANLI ŞİİRİ, DİVÂN EDEBİYATI, AŞK, FERHAD

Abstract

Just as we have war heroes in our classical culture and legends who have conquered the fortress of our souls, there are amorous heroes whose love and passion has led us through the valley of our hearts. Of these heroes, Ferhad, Mecnun, Hüsrev, Cemşid, Hüma, Vamık and Ramin are among the famous ones. They have been the eternal winners in the field of love and have not lost their glory or place to any other opponent. Among these heroes we have chosen to focus on the love protagonist Ferhad, whose views and perspective of romance has been portrayed and documented in the poetry and classic works of the literary connoisseurs of Ottoman period such as Şeyhî, Ahmed Paşa, Necatî Bey, Fuzulî, Bakî, Hayalî Bey, Nâbî, Nefî, Neşatî, Şeyhülislam Yahya, Nedim and Şeyh Galib. We have tried to compile and put together these works for an analysis. Ferhad, who was known to be an expert in the canals and conduits, proved his expertise equally in the field of love. Throughout the history of literature, the council of our poets have voiced their romantic expressions through Ferhad's lips and have reflected their sensitive feelings and words through Ferhad. Each of the couplets mentioned here is a witness to these feelings.

---

¹ Doç.Dr.,Mevlana Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Öğretim Üyesi, saydin@mevlana.edu.tr

Key Words: Ottoman Poetry, Diwan Literature, Love, Farhad

Giriş

Hüsrev ü Şirin, Fars ve Türk edebiyatlarında Sasani hükümdarı Hüsrev Perviz ile Ermen melikesi Şirin'in efsanevi aşklarını konu alan mesnevi türüdür. Türk halk edebiyatındaki Ferhad ile Şirin hikâyesi bu mesnevinin bir bölümüdür. (Pala, 1998:197) Firdevsî'nin Şehnâme'sinde, Hüsrev'in siyasi mücadelesi etraflı anlatıldığı gibi, Şirin ile olan macerası üzerinde de kısaca durulmuştur. Hikâyeyi edebi gayeyle ilk ele alan XII. yüzyılın meşhur İran şairlerinden Senaî'dir. Daha sonra Genceli Nizamî (1141-1203) ortaya koyduğu büyük eserle, hikâyeye ölmezlik vasfını kazandırdı. Nizamî'nin eşsiz eserinden sonra yüzyıllar boyunca pek çok İran ve Türk şairinin bu konuyu işlediğini görüyoruz. (Timurtaş, 1961: 73)

Eser tarih boyunca birçok müellif tarafından küçük veya büyük farklılıklarla tekrar tekrar ortaya konmuştur. Müellifler, eserlerinin ham malzemesini değerlendirirken onun içerisine bazen mensubu oldukları kültürlerden bir takım motifler katmış bazen de beğenmedikleri unsurları çıkarmış veya değiştirmişlerdir. Hüsrev ü Şirin gibi, tarihi alt yapısı da olan bir hikâyeyi edebi bir metin olarak ortaya koyanların tasarruflarından biri de hikâyenin birbirine zıt kahramanları arasında yaptıkları tercihtir. Daha çok Hüsrev'in anlatıldığı ve genellikle Hüsrev ü Şirin adıyla yazılmış ilk edebi metinlerin yanına sonradan Ferhad u Şirin adlı eserlerin katılmasının başlıca sebebi budur. Konunun bir edebi metin olarak ortaya konulduğu zamandan bu yana, bu hikâye üzerine toplam kırk yedi eserin (Türkçe-Farsça) yazıldığı görülmektedir. Bu kırk yedi eserin otuz beşi Hüsrev ü Şirin, on ikisi de Ferhad u Şirin adını taşımaktadır. Bu rakamlar tarih içerisinde aynı kaynaktan gelen bu iki farklı edebi eserin tercih edilme oranlarını göstermektedir.

Hüsrev ü Şirin yazan müelliflerin eserlerinde bu hikâyenin rakip kahramanları olan Ferhad ve Hüsrev'den birini tercih edip ön plana çıkarmalarının başlıca sebepleri şunlardır: 1) Kahramanın liyakati; Ali Şir Nevaî'nin Ferhad'ı tercih etme sebebi olarak gösterdiği bu hususu Ferhad'ın iki özelliği desteklemektedir: a) Ferhad'ın sıkıntı ve mücadelelerle geçen hayatı ve trajik ölümü, b) Ferhad'ın aşkı ve ıstırapı. 2) Dini İnançlar; Hüsrev'in Hz. Peygamber'e karşı yapmış olduğu saygısızlık, 3) Siyasi konum; şairlerin eserlerini Hüsrev üzerine kurmalarında etken olan en önemli husus saraydan beklentileridir. Saraydan beklentisi

olan şairin, eserinde bir halk kahramanı haline gelen Ferhad'dan ziyade bir hükümdar olan Hüsrev'i övmesi, onunla dönemin hükümdarı arasında olumlu bağlantılar kurması gerekmektedir. (Tavukçu, 2000:143-46)

Hüsrev ve Şirin hikâyesinin en önemli kahramanı Ferhad'ın hakiki ve tarihi şahsiyetini tesbit etmek imkânından mahrum bulunuyoruz. Eşkaniyan sülalesinde Ferhad adlı bir takım şahıslar varsa da bunların hikâyede geçen Ferhad ile ilgisi noktasında tarihi kaynaklarda rivayet edilen hususlar, onun suyolları yapmakta mahir bir mühendis olduğu ve Şirin'e âşık olarak ona kavuşmak için dağları deldiğidir.

Şehname'de Ferhad'ın adı zikredilmemiştir. Menuçehrî-i Damganî Divânı'ndaki bir kayda göre Medayin'de Kasr-ı Şirin'in duvarına Ferhad'ın hakettiği Şirin'in tasviri, X. asırda bozulmamış bir hale bulunuyormuş.

Nizamî, Ferhad'ın Rum diyarında suyolları yapmakla meşhur usta bir mühendis ve mimar olduğunu söylüyor. Bu hale göre Ferhad, Bizanslı bir şahıs oluyor. Şeyhî'nin eserinde böyle bir işaret yoktur. Ferhad, Hüsrev'in müşaviri Şavur'un Çin'den ders arkadaşı olarak gösterilmektedir. Nevaî ise, Ferhad'ı mimar ve ressam olarak ve Çin hakanının oğlu şeklinde zikretmiştir. (Timurtaş, 1959: 68-69)

Getirdiğinde cadı kadın yalan haberi Bistun dağını delen Ferhad'a, artık kim yetişebilirdi imdada. Dağı yontmuyordu Ferhad, aşkını derinleştiriyordu. Kazmasıyla söküp attığı her taş biraz daha yaklaşıyordu onu Şirin'e. Taşa vurmuyordu, taş kalplilere vuruyordu. Hüsrev de, can u gönülden âşıktı Şirin'e, aşkında şerik istemiyordu, bu kıskançlık itmişti onu Ferhad'ı kandırmaya. "Şirin öldü" sözü idi Ferhad için ölüm ve hiç tereddüt göstermeden ve düşünmeden dağın tepesinden koyuverdi kendini. Ne anlamı vardı ki Şirin'siz dünyanın. (Aydın, 2005:3)

Osmanlı şiirinde Ferhad gibi bir aşk kahramanının portresini aşağıda verilen beyitlerden yola çıkarak tahlile başlamadan önce Nizamî Gencevî'nin Hüsrev ü Şirin mesnevisinde bulunan Hüsrev ile Şirin'in münazarasını duyalım ve Ferhad'ın ne yaman bir âşık olduğunu görelim:

Söze önce Hüsrev başladı:

نخستین بار گفتش کز کجایی؟

بگفت از دار ملک آشنایی

Nerelisin?

Aşk şehrinde!

بگفت آنجا به صنعت در چه کوشند؟
بگفت انده خرنده و جان فروشند

Orada hangi sanatla meşgul olurlar?

Gam alırlar, can satarlar!

بگفتا جان فروشی در ادب نیست
بگفت از عشق بازان این عجب نیست

Can satmak edep dışı bir hareket değil midir?

Âşıklar arasında buna hayret edilmez.

بگفت از دل شدی عاشق بدین سان؟
بگفت از دل تو می‌گویی من از جان

Böyle hakikaten gönülden mi âşık oldun?

Seni gönülden diyorsun ben ise candan!

بگفتا عشق شیرین بر تو چون است؟
بگفت از جان شیرینم فزون است

Şirin'e olan bu aşkını nasıl buluyorsun?

O, tatlı canımdan da ileridir.

بگفتا هر شبش بینی چو مهتاب؟
بگفت آری، چو خواب آید، کجا خواب؟

Onu her gece bir mehtap gibi rüyada görüyor musun?

Evet, şayet uyuyabilseydim! Fakat uyku nerede!

بگفتا دل ز مهرش کی کنی پاک؟
بگفت آن گه که باشم خفته در خاک

Onun sevgisini ne zaman gönlünden çıkaracaksın?

Toprakta uykuya daldığım zaman!

بگفتا گر خرامی در سرایش
بگفت اندازم این سر زیر پایش

Şayet, onun sarayına alınırsan ne yaparsın?

Bu başı onun ayağının altına atarım!

بگفتا گر کند چشم تو را ریش؟
بگفت این چشم دیگر دارمش پیش

Şayet senin gözünü oyarsa...

Oysun diye öteki gözümü de ona gösteririm.

بگفتا گر کسبش آرد فرا چنگ؟
بگفت آهن خورد و خود بود سنگ

Eğer bir kimse onu elde ederse?

Taş da olsa külüngü yer!

بگفتا گر نیابی سوی او راه؟
بگفت از دور شاید دید در ماه

Şayet onun tarafına bir yol bulamazsan?

Aya uzaktan bakılır!

بگفتا دوری از مه نیست در خور
بگفت آشفته از مه دور بهتر

Aydan uzak kalmak doğru olmaz ki...

Bir çılgın için aydan uzak durmak daha iyidir!

بگفتا گر بخواهد هر چه داری؟
بگفت این از خدا خواهم بزاری

Bütün varını yoğunu isterse?

Böyle bir dilek de bulunmasını Allah'tan isterim!

بگفتا گر به سر یا بیش خشنود؟

بگفت از گردن این وام افکنم زود

Ya, senin başının gitmesiyle hoşnut olacağını bilsen ne yaparsın?

Bu borcu boynumdan hemen atarım!

بگفتا دوستیش از طبع بگذار

بگفت از دوستان ناید چنین کار

Onun sevgisini gönlünden çıkar!

Bu, âşıkların yapamayacağı bir iştir!

بگفت آسوده شو، کاین کار خام است

بگفت آسودگی بر من حرام است

Rahatına bak, çünkü olmayacak bir iş peşindesin!

Rahatlık bana haramdır!

بگفتا رو صبوری کن در این درد

بگفت از جان صبوری چون توان کرد

Git, bu derde katlan!

Cana karşı nasıl katlanılabilir?

بگفت از صبر کردن کس خجل نیست

بگفت این، دل تواند کرد، دل نیست

Sabretmek kimse için ayıp değildir.

Şayet bu gönül sabredebilirse, gönül değildir!

بگفت از عشق سخت کارت زار است

بگفت از عاشقی خوش تر چه کار است؟

Aşk yüzünden işin sarpa sarmış!

Âşıklıktan daha hoş hangi iş varmış?

بگفتا جان مده بس دل که با اوست

بگفتا دشمن اند این هردو بی دوست

Bu yolda can verme, gönlünün onunla olması kâfidir.

Sevgilisiz olan can ve gönül, nazarımda bunların ikisi de düşmandır!

بگفت از دل جدا کن عشق شیرین

بگفتا چون زیم بی جان شیرین

Şirin'in aşkını gönlünden çıkar!

Onun aşkı olmadan nasıl yaşarım?

بگفت او آن من شد زو مکن یاد

بگفت این، کی کند بیچاره فرهاد

O benimdir, unut artık onu!

Biçare Ferhad bunu nasıl yapabilir?

بگفت ار من کنم در وی نگاهی؟

بگفت آفاق را سوزم به آهی

Eğer ben ona uzaktan bakarsam?..

Bir âh ile ufukları yakarım.

چو عاجز گشت خسرو در جوابش

نیامد بیش پرسیدن صوابش (Külliyat-ı Hamse-i Nizamî-i Gencevî, 1377: 269-70)

Hüsrev, ona söz yetiştirmede aciz kaldı,

Fazla sual sormayı uygun bulmadı. (Nizamî-i Gencevî, 1994: 206-8)

Bir aşk kahramanı olarak vasıflandırabileceğimiz Ferhad, Osmanlı şiirinin seçkin şahıslarından birisidir. Divân şiirinin çokça müracaat edilen remizlerinden biri olan Ferhad mazmunu, keser, mermer, dağ, Hüsrev ve Şirin ile birlikte anılır. Elbette bu mazmun şairlerimiz tarafından kullanılırken farklı edebi sanatlarla bezenmiştir. Şiirimizde bu mazmun, dolayısıyla; Bistun; bir gam dağı, cân; Şirin, Ferhad; feryad ve dağ delen, kalp; taş, sanatın adı; mihnet ve cefâ, sine; mermer, kasr-ı Şirin; kasr-ı cefâ, cuy-i şir; kanlı gözyaşına tebdil olmuştur. Edebiyatımızın zenginliği içinde bu aşk mühendisinin anlatıldığı beyitleri tesbit ederek Ferhad'ın aşkının izlerini divânlarımızda aradık ve şu beyitlere rastladık:

Firâk-ı Husrev-i gîtî bu gam kûh içre çün Ferhâd

Niçemâ telh ise Şeyhî olur uş cân-ı Şirin'in (Şeyhî Divânı, s. 199)

Dünya padişahının (sevgilinin) ayrılığının gamından dağ içinde Ferhad gibi oldum. Bu durum ne kadar acı ise de canım Şirin'in canı gibi tatlı ve huzurludur. Beyitte, telmih, leff ü neşir, tezad, mürâat-ı nazir gibi edebi sanatlar ilk anda göze çarpan hususlardır.

Ahmed'i Mecnûn ederse Leylî-i zülfün ne ta'n

Oldu sen Şirin-lebin Ferhâd-ı âlem Husrevi (Ahmed Paşa Divânı s. 278)

Ey sevgili, senin saçının karası Ahmed'i Mecnun ederse onu kınamak doğru olmaz. Zira o, senin tatlı dudağından dolayı âlemde bulunan âşıkların sultanı oldu.

İzzet-i dünyadan ise kûh-i uzlet yigcedir

Vasl-ı Husrev'den gam-ı Ferhâd yigdir ey habib (Necatî Bey Divânı, s. 133)

Dünyanın izzetinden uzlet dağı daha iyidir. Hüsrev'in Şirin'e kavuşmasından Ferhad'ın gamı daha iyidir, ey sevgili.

Aşk-ı dilberden ümidin kesmesin Ferhâd'a din

Bîsütun üzre çıkıp etsin temenna bir dahi (Necatî Bey Divânı, s. 147)

Ferhad, dilberin aşkından ümidini kesmesin. Ona söyleyin Bistun dağına çıkıp tekrar temennide bulunsun. Bistun mazmunu çoğu kez kinayeli olarak Bîsütun şeklinde kullanılır ve sütunsuz, dayanağı olmayan, vefasız anlamlarını ifade eder. İham ve tevriye sanatı da remizin hedeflerindedir.

Şâd olmadı aşk işinde Ferhâd

Meşhur durur ki onmaz üstâd (Necatî Bey Divânı, s. 172)

Ferhad aşk işinde mutlu olmadı ama bilinir ki üstatlar bıkmazlar.

Nâleye âheng edersen ey gönül Ferhâd'a gel

Bağrına taşlar basıp dağlar gibi feryâda gel (Necatî Bey Divânı, s. 304)

Ey gönül, inlemeye niyet edersen Ferhad'a gel, bağına taş bas dağlar gibi feryad et. Şiirindeki manaların sadeliği ve Türkçe deyimleri kullanmasıyla bilinen Necatî, burada bağına taş basmak deyimini kullanmıştır.

Beni öldürme ki Ferhâd'a felek kıydığına

Döğünür tolduruban taş ile dağlar eteğün (Necatî Bey Divânı, s. 333)

Ey sevgili, beni öldürme, zira felek Ferhad'a kıydığından dolayı dağlar eteğini taş doldurarak dövünürler. Bu beyitte şair, müraat-ı nazir, tenasüb ve teşhis sanatını ihtiyar etmiştir.

Bulmadı sengin dilinden sen leb-i şirine yol

Kûh-i gamda mihnet ile şol ki Ferhâd olmadı (Necatî Bey Divânı, s. 402)

Sevgilimin gönlü taş gibi olduğu için onun tatlı dudağına yol bulamadık. Gam dağında cefâ ile Ferhad olamadık.

Katı gönlünden figanım taşlara kâr eyledi

San'at-i mihnette gel Ferhâd'a üstâd eyle beni (Necatî Bey Divânı, s. 433)

Ey sevgili, senin gönlünün katılığından figanım taşlara işledi. Gel, cefâ çekme sanatında beni Ferhad'a üstad eyle.

N'ola Ferhâd-veş uşşâkı olsa cümle Hüsrevler

Mübarek safhasında suret-i Şirin musavverdir (Fuzulî Divânı, s. 77)

Bütün sevgililerin Ferhad gibi âşıkları olsa ne olur? Zira onun mübarek yüzünde Şirin'in sureti bulunur.

Kurutmuş galiba şevk odu Ferhâd'ın gözü yaşın

Ki ger aksaydı lâ'l eylerdi bî-şek Bîsütun taşın (Fuzulî Divânı, s. 240)

Şevk ateşi galiba Ferhad'ın gözünün yaşını kurutmuş. Eğer aksaydı şüphesiz Bistun taşını yakuta çevirirdi.

Düşeli şirin lebün sevdâsına cânâ gönül

Hoş gelür Ferhâd-veş ben nâ-tevane tağlar (Bâkî Divânı, s. 210)

Gönlüm, tatlı dudaklı sevgilinin sevdasına düştüğünden beri, ben zaife dağlar Ferhad gibi hoş gelir.

Nümune gonca-i gülşen leb-i rengin-i Şirin'e

Nişâne lâle-i sahrâ dil-i hunin-i Ferhâd'e (Bâkî Divânı, s. 378)

Gülbahçesinde bulunan goncalar Şirin'in renkli dudağına benzer. Kır lâlesi Ferhad'ın kanlı gönlüne işarettir.

Her şirârın ahter-i devlet bilürdi Kûhken

Sine-i hârâdan âteşler çıkarsa tişesi (Bâkî Divânı, s. 420)

Dağları delen Ferhad, mermerin sinesinden çıkan her ateşi saadet kıvılcımı bilirdi.

Kûhsâr-ı gama gelsen görüben Ferhâd'ı

Seng-i hârâda ede nâhun ile râh sana (Hayalî Bey Divânı, s. 95)

Gam dağına gelsen Ferhad'ı tırnağı ile sana mermer taşlarında yol açarken görürsün.

Ciger hûnâbesin nûş etmeği aşk içre benden sor

Hadis-i la'l-i Şirin'i zebân-ı Kûhkenden sor (Hayalî Bey Divânı, s. 114)

Aşk içinde ciğer kanının içilmesini bana sor. Şirin'in yakut dudaklarının hikâyesini dağları delen Ferhad'dan sor.

Kasr-ı cefâyı yapmağa şâhân-ı mülk-i hüsn

Ferhâd'ı taşlara beni toprağa saldılar (Hayalî Bey Divânı, s. 127)

Güzellik ülkesinin şahları cefâ sarayını yapmak için Ferhad'ı taşlara beni ise toprağa saldılar.

Sünbül-i bağa nazar kıl zülf-i Şirin kendidir

Kanlı lâle dide-i Ferhâd-ı miskin kendidir (Hayalî Bey Divânı, s. 147)

Sümbül bahçesine bak, sanki Şirin'in saçıdır. Kanlı lâleleri gör, sanki biçare Ferhad'ın gözüdür.

Ferhâd Bîsütunda ne eksiklik etti kim

Her lâle dahi kanını içer çanak çanak (Hayalî Bey Divânı, s. 176)

Ferhad, Bistun'da ne eksiklik etti ki, her lâle çanak çanak onun kanını içer.

Nidermiş aşk eri nâm u nişânı deyu Ferhâd'ın

Mezarın Bîsütun dağında buldum sengsâr ettim (Hayalî Bey Divânı, s. 201)

Aşk erinin nam ve nişanı bulunmaz diyerek, Bistun dağında bulduğum Ferhad'ın mezarını taşladım.

Bunca demler kûh-ı gamda lâle-veş kan ağlaram

Demez ol şirin-dehen hâlin ne Ferhâd'ım benim (Hayalî Bey Divânı, s. 204)

Bunca zamandır gam dağında lâle gibi kan ağlarım, fakat o tatlı ağızlı sevgili, ey Ferhad'ım halin nasıldır? Demez.

Ben belâ Ferhâd'ıyım kûh-i gâm-ı dildârda

Şu'le-i âhım başımda lâledir kühsârda (Hayalî Bey Divânı, s. 252)

Sevgilinin gam dağında ben belâ Ferhad'ıyım. Şu başımda bulunan âh şulesi dağ lâlesidir.

Aşk Ferhâd'ına başım Bîsütun dağı gibi

Mihnet ü derd ü belâ ol dağın oymağı gibi (Hayalî Bey Divânı, s. 286)

Başım aşk Ferhad'ının Bistun dağıdır. Eziyet, dert ve bela o dağın sakinleridir.

Hâkinin her zerresi Ferhâdın eylermiş figân

Bîsütunda bir kişi çağırsa Şirin adını (Hayalî Bey Divânı s. 305)

Bistun dağında bir kişi Şirin'in adını çağırrsa Ferhad'ın toprağının her zerresi figan eylermiş.

Kûhkenlikler ki Ferhâd etti çekti mihneti

Aşk-bazîlik değilmiş bildim ânun niyyeti (Hayalî Bey Divânı, s. 312)

Ferhad eziyet çekti dağları deldi. Onun niyetinin hakiki aşk olduğunu anladım.

Ne zevk alsun esir-i aşk olan Şeh-nâme cenginden

Bana eğlenmege Ferhâd ü Şirin dâstânın bul (Nâbî Divânı, s. 821)

Aşka esir olan kimse Şah-nâme cenklerinden zevk almaz. Bana eğlenmek için Ferhad ve Şirin hikâyesini bulun.

Benim o Kûhken-i Bîsütun-ı ma'nâ kim

Ne san'at işlediğim seyr edeydi ger Ferhâd

Atardı şerm ile yabana tişesin elden

Ederdi hem bu bahaneyle başını azad (Nefî Divânı, s. 144)

O mana dağının kazıcısı benim. Eğer, Ferhad hangi sanatla meşgul olduğumu bilseydi utanarak elindeki kazmayı atar ve bu bahaneyle ölüme giderdi.

Biz reh-i aşk içre terk-i ser kılan âşıklarız

Çıkmasa Ferhâd-veş başa acep mi kârımız (Nefî Divânı, s. 304)

Biz, aşk yolunda başını terk eden âşıklarız. Ferhad gibi işimiz yarıda kalsa buna şaşırmayız.

Bu yolda peyrev olup biz de ruh-i Ferhâd'a

Hevâ-yı şevk be-ser Kûhsare dek gideriz (Neşatî Divânı, s. 118)

Aşk yolunda biz de Ferhad'ın takipçisi olarak şevk ve coşku arzusuyla Bistun dağına kadar gideriz.

Hâl-i dili ne yâr u ne ağıâr ile söyleş

Ferhâd-ı belâ-keş gibi Kûhsâr ile söyleş (Neşatî Divânı, s. 122)

Gönlün halini ne dost ile ne de düşman ile söyleş. Eziyet çeken Ferhad gibi dağ ile söyleş.

Reh-i mahabbeti tayy itdi Kûhken ki Neşatî

Tahammül eylemeyüp kaldı Kûhsare gelince (Neşatî Divânı, s. 152)

Ferhad aşk ve muhabbet yolunu dolaştı geldi. Neşatî ise, Bistun dağına gelince tahammül edemeyip durdu.

Deme Ferhâd kanın dökmüş ancak aşk şemşiri

Benim gör kanlı yaşım kim bu hem ol macerâdandır (Neşatî Divânı, s. 173)

Aşk kılıcı sadece Ferhad'ın kanını dökmüştür deme. Benim kanlı gözyaşlarımı da gör, zira bu yaşlar da o kabildendir.

San'atıyla haşre dek andırdı kendin Kûhken

Kâr-ı aşkun işte bir onmaduk ırgadı budur (Ş. Yahya Divânı, s. 135)

Dağları delen Ferhad, haşre kadar sanatıyla kendinden bahsettirdi. Aşk işinin yorulmaz işçisi işte budur.

Aşk tesirin görün kim ol kadar temkin ile

Tîşe-i Ferhâd'dan kendin tağıtdı Bîsütun (Ş. Yahya Divânı, s. 287)

Temkin ile aşkın tesirine bakın ve görün ki, Bistun dağı Ferhad'ın kazması ile kendini dağıttı.

Etmem endûhte-i gayre heves çün Perviz

Açdı Ferhâd-ı hayâlim bana bir nev-ma'den (Nedim Divânı, s. 8)

Perviz gibi başkasının artığına heves etmem. Hayal Ferhad'ım bana yeni bir anlam madeni açtı.

Safâ-yı sahnını seyr eylese mir'at-ı rüyada

Şaşardı görse Şirin cuy-i şiri terk eder Ferhâd (Ş. Galib Divânı, s. 115)

Ey sevgili, eğer Şirin senin güzelliğini rüya aynasında görse şaşırır kalırdı ve Ferhad'da süt kanalını terk ederdi.

Takatın tak eylesin âşıkların bî-dâdlar

Hep girü kalsın bütün Mecnunlar Ferhâdlar (Ş. Galib Divânı, s. 194)

Ağlama ve inlemeler âşıkların takatini öyle kessin ki, bütün Mecnun ve Ferhad'lar geri kalsın.

Ferhâd u Kays kıssası tekrar olur müdam

Efsane-i kühenleri eyyam tazeler (Ş. Galib Divânı, s. 293)

Daima aşk vadisinin kahramanları olan Ferhad ve Mecnun'un hikâyeleri tekrar edilir. Eski efsaneleri zaman tazeler. Geçen zamanın âşıkları Ferhad ve Mecnun'dur, vaktin aşığı ise bizleriz.

Sedd-i râh-ı matlab olmazdı bu çarh-ı Bisütun

Dökmeseydi âh-ı Ferhâd âb-ruy-ı tişemiz (Ş. Galib Divânı, s. 314)

Ferhad'ın âhı kazmamızı körletmeseydi, şu Bistun dağı arzu yolunda bize engel olamazdı.

Kenar-ı kûh-ı aşka bu dil-i nâ-şâd ayak basmış

Ne cuy-ı şire yüz sürmüş ne hod Ferhâd ayak basmış (Ş. Galib Divânı, s. 328)

Şeyh Galib kendine güvenen bir âşık olarak, üzgün gönlünün aşk dağının kenarına ayak bastığını söylerken bu mertebelere Ferhad'ın ulaşamadığını söyler. Aşkını ve aşka dair hissettiklerini Ferhad'dan üstün tutar.

Va'd-ı visâldir eden uşşâkı şâd-ı merg

Şirin sanma Kûhken'in güldüren yüzün (Şeyh Galib Divânı, s. 391)

Âşıkları ölümlerinde mutlu kılan şey visal sözüdür. Ferhad'ın yüzünü güldürenin Şirin olduğunu zannetme.

Dimağın telh eder şehd-i nasihat çünkü Ferhâdın

Mezakı üzere sohbet suret-i Şirinden gelsin (Ş. Galib Divânı, s. 394)

Ferhad, hep Şirin'den konuşulmasını istiyor. Ona boşuna nasihat etmeyi bırak, zira o, Şirin'den başka bir şey duymak istemiyor.

Koyan uşşaktır hep suret-i Şirine maşuku

Beğim hiç guşa sit-i tişe-i Ferhâd yetmez mi (Ş. Galib Divânı, s. 430)

Sevgiliyi, Şirin suretine koyanlar âşıklardır. Beyim, senin kulağına Ferhad'ın kazmasının sesi ulaşmaz mı?

Kaynakça

Akkuş, Metin, (1993) Nefî Divânı, Ankara, Akçağ Yayınları.

Akyüz, Kenan, Beken, Süheyl, Yüksel, Sedit, Cunbur, Müjgân, (1997), Fuzulî Divânı, Ankara, Akçağ Yayınları.

Aydın, Şadi, (2005), “Aşk Nedir?” Harşit Kültür, Sanat ve Edebiyat Dergisi, Mart-Nisan 2005, S. 13, s. 3.

Bilkan, Ali Fuat, (1997), Nâbî Divânı, İstanbul, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.

İsen, Mustafa, Kurnaz, Cemal, (1990), Şeyhî Divânı, Ankara, Akçağ Yayınları.

Kalkışım, Muhsin, (1994), Şeyh Galib Divânı, Ankara, Akçağ Yayınları.

Kaplan, Mahmut, (1996), Neşatî Divânı, Ankara, Akçağ Yayınları.

Kavruk, Hasan, (2001) Şeyhü'l-islâm Yahya Divânı, Ankara, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.

Küçük, Sabahattin, (1994), Bakî Divânı, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları.

Macit, Muhsin, (1997), Nedim Divânı, Ankara, Akçağ Yayınları.

Nizamî-i Gencevî, (1994), Hüsrev ve Şirin, (Çev. Sabri Sevsevil), Şark İslam Klasikleri, İstanbul, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.

_____, (1377), Külliyyat-ı Hamse-i Nizamî-i Gencevî, Tahran, Müessesese-i İntişarat-ı Emir Kebir.

Pala, İskender, (1998) Divan Şiiri Sözlüğü, Ötüken Yayınları.

Tarlan, Ali Nihad, (1992), Ahmet Paşa Divânı, Ankara, Akçağ Yayınları.

_____, _____, (1992), Necati Beg Divânı, Ankara, Akçağ Yayınları.

_____, _____, (1992), Hayali Bey Divânı, Ankara, Akçağ Yayınları.

Tavukçu, Orhan Kemal, (2000), “Hüsrev ü Şirin Konulu Eserlerde Esas Kahraman Olarak Hüsrev Veya Ferhad’ın Tercih Edilme Sebepleri” Atatürk Ün., Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, S. 14, s. 143-46.

Timurtaş, Faruk Kadri, (1959), “ Türk Edebiyatında Hüsrev ü Şirin ve Ferhad u Şirin Hikâyesi”, Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi, C. 9, s. 68-69.

_____, _____, (1961), “İran Edebiyatında Hüsrev ü Şirin ve Ferhad ü Şirin Yazan Şairler”, Şarkiyat Mecmuası, S. 4, s. 73